

*BÁTORINÉ MISÁK Marianna*¹:

Őri Fülep Gábor életműve

Abstract. Gábor Fülep Őri's Oeuvre

Gábor Fülep Őri was the Bishop of the Tiszáninnen Reformed Church District between 1799 and 1823. He was born in Sajószentpéter on 25 April 1739 and died also here in 1823. He was educated in his native village, Miskolc, and Sárospatak. During his years of peregrination, he visited Franeker and Utrecht. In the latter place, he obtained a doctorate in 1765. On his return home, he was first a chaplain with his father and from 1768 an independent pastor in Aszaló. In 1773, he was elected professor at the Reformed College of Sárospatak, and for twenty-five years he educated the future pastors of the church district. During this time, he has held the post of Rector-Professor eight times, which, in addition to his teaching and creative work, involved many other responsibilities. In 1797, he was elected deputy bishop to the ailing Bishop Abraham of Paks in 1797, in place of the ailing Bishop of Szathmár, and the following year he became pastor of his native village, Sajószentpéter. In 1799, after the death of Bishop Szathmári, he became full bishop. His works and translations attest to his extraordinary activity, which won him the recognition not only of his contemporaries but also of posterity.

Keywords: 19th century, church history, bishop, Reformed Church, Reformed College of Sárospatak

¹ Főiskolai adjunktus: Sárospataki Református Teológiai Akadémia, tudományos munkatárs: Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei; e-mail: mmmarmis@gmail.com.

A Tiszáninneri Református Egyházkerület történetét kutatva több olyan jeles egyéniség neve is felbukkan az elmúlt századokból, akikről semmit, vagy csupán nagyon keveset tudunk. A híresebb egyéniségek mellett, akik különböző okoknál fogva jobban előtérbe kerültek, az ő életük, munkásságuk kevésbé ismert. Kerületünk 19. századi püspökei közül az egyik ilyen Őri Fülep Gábor. Valószínűsíthető, hogy ennek oka az Egyházkerület püspöki tisztségének alakulása történetében rejlik.

A 18. században megalakult a Tiszáninneri Református Egyházkerület, amelyben fokozatosan felelősödött a szakszerű intézményesedés, melynek részeként a szuperintendensi hivatal egyre fontosabbá vált. Az az irányítási heterogenitás, ami korábban jellemezte az egyházkerületet, egyre inkább háttérbe szorult, és a 19. század közepére már viszonylag jól elkülönültek a szervezeten belüli hatáskörök. Mindemellett azonban az is elmondható, hogy ez sok esetben nem volt egy töretlen és egyenes irányú folyamat. Hiszen egy-egy meghatározó személyiség – akár az egyházi, akár a világi pozícióban – hivatali ideje alatt sokat erősített az adott tisztség jelentőségén, majd pedig az illető visszavonulása vagy halála visszalépést jelentett a folyamatban. Felváltva tapasztalhatjuk ezt a folyamatot az egyházkerület püspökei, illetve főgondnokai között.²

A megválasztottak között voltak kiemelkedő és kevésbé kiemelkedő személyek. Szalay Sámuel (1712/18–1792) tartják az első igazán karizmatikus vezetőnek. A halála után beköszöntött ismét a zavaros, konfliktusoktól terhes, tisztázatlan időszak. Oka a hívek balszerencsés választásaiban rejlett. Az egyházkerület különböző hivatalaiba, így a püspöki székhelybe is több esetben olyanok kerültek, akik idősek, betegesek voltak, ami az esetek többségében megnehezítette a kerület működését. A 19. század közepére azonban a tisztségek elkülönültek, továbbá pedig e tisztségek befolyása és presztízse egyre kevésbé függött az éppen azt betöltő személy megítélésétől, habitusától. E folyamatnak egyik megnyilvánulási formája volt a püspöki székhely lassú megszilárdulása. Ugyanis a Tiszáninneri Egyházkerületben egészen 1823-ig bevett gyakorlat volt, hogy a mindenkori püspök saját lelkészi szolgálati helye volt egyben a püspöki székhely is.³ Szathmári Paksi Ábrahám Mezőkeresztes lelkésze volt, így a kerületet is innen irányította, míg Őri idejében

² UGRAI János (2020): Szervezeti változások – a püspöki hatalom körvonalazódása, In: DIENES Dénes – UGRAI János (szerk.): *A Sárospataki Református Kollégium története*. Hernád Kiadó, Sárospatak. 75.

³ Uo.

Sajószentpéter számított püspöki központnak, ahová őt is lelkeszi állása kötötte. 1823-ban, nem sokkal azt követően, hogy Őri meghalt, született egy döntés a püspöki székhely központosításáról, s innentől kezdve ennek helye Miskolc lett.⁴

A *Sárospataki Lapok* 1892. számában Mokos Gyula a Tiszáninneri Református Egyházkerület néhány 18-19. századi püspökének közli rövid vázlatos életrajzát. Ezeket az írásokat – saját bevallása szerint – Tóth Ferenc dunántúli református püspök kéziratái között találta, melyeket még Őri Fülep Gábor küldött meg neki 1813-ban.⁵ Tóth Ferenc azzal a céllal kért Őri Füleptől egy önéletrajzát, illetve adatokat a korábbi szuperintendensekről, mert szándékában állt megírni a négy református egyházkerület püspökeinek élettörténetét; tervét azonban csak félig tudta megvalósítani. Nyomtatásban csak a dunántúli (1808) és a tiszántúli (1812) püspökök életét adta ki, a másik kettővel az előmunkálatokon túl nem jutott.⁶

A Tiszáninneri Református Egyházkerület élén Őri Fülep Gábor ötödikként töltötte be a szuperintendensi tisztséget. Méltó hát, hogy röviden szóljak az életútjáról. 1739. április 25-én született Sajószentpéteren.⁷ Apja Felső-Őri Fülep Pál, aki 47 éven keresztül volt Sajószentpéter lelkesze, és papi feladatai mellett a borsodi egyházmegye esperesi tisztségét is ellátta.⁸ Sajószentpéter meghatározó volt Őri Fülep Gábor életében, és nemcsak azért, mert ott született, hanem mert iskolái egy részét ott végezte,⁹ majd pedig a település lelkipásztorának is meghívták.

A településnek 2 temploma és jó nevű iskolái voltak köszönhetően a nagynevű prédikátoroknak és tanítóknak, mint Szikszai Fabricius Balázs és Thury Farkas Pál. Az utóbbi a korai reformáció nagy egyénisége, aki 1561-től volt a város lelkesze.¹⁰

⁴ Uo.

⁵ MOKOS Gyula (1892): Adalékok a tiszáninneri ref. püspökök életéhez, In: *Sárospataki Lapok*. 11. 8. 146–147.

⁶ Uo.

⁷ ZOVÁNYI Jenő (1977): *Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon*. Budapest, MRE Zsinati Irodájának Sajtóosztálya. 448.

⁸ UGRAI János (2017): A peregrináció forgandó: a kései peregrináció arányai és árnyai – a sárospataki példa, In: *Gerundium*. 8. 1. 196.
<https://ojs.lib.unideb.hu/gerundium/article/view/1346/1353> (utolsó letöltés dátuma: 2021.12.15.).

⁹ MOKOS (1892/11.22.), 497.

¹⁰ TÓTH Péter (2017): *A reformáció Sajószentpéteren a XVI–XVII. Században*. Sajószentpéter, Sajószentpéter Város Önkormányzat. 26.

Öri Fülep Gábor rendkívül sikeres pályát futott be. Tanulmányai első színhelye a szülőhelyén lévő kisiskola volt, ahol 1748-ig tanult. Ezt követően Sárospatakra került, ahol Pál nevű bátyjával lakott. Ez év júliusában megbetegedett, ezért 1749 júliusáig ismét a sajoszentpéteri iskola diákja lett. Majd, mivel szülei nem akarták otthonától távol vinni, Miskolcon adták tanulmányai folytatására. Itt Szalay Sámuel¹¹ professzor gondviselésére bízták, aki nemcsak odafigyelt rá, de szállást is biztosított a számára.

A Miskolcon töltött négy év alatt grammatikát,¹² syntaxist,¹³ poésist¹⁴ és retorikát¹⁵ tanult.¹⁶ A német nyelv jobb elsajátításáért Lőcsén és Dobsinán időzött. Visszatérve folytatta tanulmányait, előbb 1755-től Miskolcon, majd 1756 januárjától 1760 januárjáig Sárospatakon.¹⁷ 1756. január 16-án írták be a tógás diákok névsorába. Tanárai voltak Sárkány Dávid,¹⁸ Szathmáry Mihály,¹⁹ Bányai István²⁰ és Szathmáry Paksi

¹¹ Valószínű Tállyán született 1711-ben. Iskoláit Sárospatakon végezte, majd Rimaszombatban lett rektor. Ezt követően külföldre ment. Megfordult a leideni, majd a franekeri egyetemeken. Hazatérve, Miskolcon előbb rektori, majd lelkési állást kapott. 1770-től a Tiszáninnyi Református Egyházkerület püspöke. Miskolcon halt meg 1792-ben. Forrás: ZOVÁNYI (1977), 567.

¹² Nyelvtan.

¹³ Mondatszerkesztéstan.

¹⁴ Költészet.

¹⁵ A szónoklat tudománya.

¹⁶ MOKOS (1892/11.22.), 497.

¹⁷ ZOVÁNYI (1977), 448.

¹⁸ Születési helye és ideje bizonytalan. Minden bizonnyal 1700 körül született. Sárospatakon, majd a franekeri egyetemen tanult. Külföldről hazatérve előbb a radostyáni, majd a mezőcsáti gyülekezet lelkésze. 1734-ben foglalta el pataki tanári állását. 1758-ban nyugdíjba vonult. Miskolcon halt meg 1762-ben. Forrás: ZOVÁNYI (1977), 521.

¹⁹ 1715-ben született Tokajban. Sárospataki tanulmányai után külföldi peregrinációba ment. Beiratkozott a leideni és a franekeri egyetemekre is. Hazatérve előbb Sárospatakon tanár, majd mezőcsáti lelkész. Lelkészsége nem tartott sokáig, mert egy év múlva visszatért Patakra korábbi professzori állásába. Idős korára betegség gyötörte, ezért 1772-ben nyugdíjba vonult, 1778-ban pedig meg is halt. Forrás: ZOVÁNYI (1977), 576.

²⁰ Erdőhorvátiban született 1711-ben, majd 1767-ben ott is halt meg. Tanult Sárospatakon, Pozsonyban, Franekerben és a harderwijki egyetemen. Visszatérve Magyarországra tanári állást nyert Sárospatakon, amit nyugdíjba vonulásáig hűséggel töltött be. Forrás: ZOVÁNYI (1977), 46.

Pál.^{21, 22} A külföldi akadémiák látogatása a korszakban protestánsoknak akadályoztatva volt. A királynő, Mária Terézia 1760-ban lehetővé tette, hogy sokévnnyi tiltás után, magyar protestáns fiatalok engedélyt kapjanak külföldi akadémiák látogatására.²³ Őri mindjárt az év elején, januárban meg is kapta az engedélyt peregrinációs útja megkezdésére, ami rendkívül eredményes volt.²⁴

Először Franekerbe látogatott,²⁵ majd Utrechtbe ment. 1763 júliusában érkezett meg az utrechti egyetemre,²⁶ ahol éppen az új magyar nyelvű Biblia kiadásán fáradoztak. Amikor megérkezett, felkérték e nagy munkában való részvételre, amit ő örömmel el is vállalt.²⁷ 1765-ben doktori fokozatot szerzett az utrechti egyetemen, ahol a végzettség megszerzése után a szentírásmagyarázat doktorává avatták.²⁸

Külföldi útja során több állásmeghívást is kapott, amiket nem fogadott el. Miután 1765-ben befejezték a Biblia kinyomtatását, elhagyta Utrechtet, és hosszabb utazást tett. Első állomása Anglia volt. Itt először Londonban töltött több időt,²⁹ később átment Oxfordba is,³⁰ majd visszatért Utrechtbe.³¹

Ezt követően Magyarország felé vette az utat Francia- és Németországon keresztül. Útban hazafelé megállt Bécsben, ahol néhány napon át a császári könyvtárt tanulmányozta.³²

²¹ 1733-ban született, meghalt 1766-ban. Életéről nagyon keveset lehet tudni. Amit tudunk, hogy diákja volt a franekeri egyetemnek, ahol orvosdoktori oklevelet szerzett, majd sárospataki tanár lett. Forrás: NEMESSÁNYI Klára (2012): *Szathmári Paksi Mihály arcképe*. Restaurálási dokumentáció.

²² MOKOS (1892/11.22.), 498.

²³ KONCZ Sándor (1981): A filozófia és a teológia oktatása 1703–1849 között, In: A Tiszáninneni Református Egyházkerület Elnökség (szerk.): *A Sárospataki Református Kollégium*. Budapest, Ref. Zsinati Iroda Sajtóosztálya. 141.

²⁴ MOKOS (1892/11.22.), 498.

²⁵ UGRAI (2017), 196.

²⁶ MOKOS (1892/11.22.), 498.

²⁷ ZOVÁNYI (1977), 448.; MOKOS (1892/11.22.), 498.

²⁸ ZOVÁNYI (1977), 448.; KAZINCZY (2009), 924.; KONCZ (1981), 141.

²⁹ MOKOS (1892/11.22.), 499.

³⁰ Uo.

³¹ I. m. 500.

³² UGRAI (2017), 197.

Előbb apja mellett káplán, majd 1768-ban aszalói prédikátor lett.³³ 1773-ban meghívást kapott professzori állásra a pataki kollégiumba, amit még azon év márciusában elfoglalt.³⁴ Mintegy huszonöt éven keresztül tanította és nevelte az ifjúságot, s több alkalommal töltötte be a rektori tisztséget.³⁵

1773. május 12-én feleségül vette a néhai debreceni református püspök, Piskárkosi Szilágyi Sámuel, Anna nevű leányát, akivel harminc évig élt együtt. Házasságukból négy fiú és öt leány született. Közülük csak két fiú, Gábor és Sámuel, illetve egy leány, Zsuzsanna, élte meg a felnőttkort. Gábor ügyvédnek tanult. Karrierje gyorsan ívelt felfelé. 1801-ben Pesten tett ügyvédi esküt, 1802-ben Zemplén vármegye helyettes fiscalisa, 1810-ben Borsod vármegye assessora lett. Sámuel 1803-tól orvos lett. Orvosi és szemorvosi praxisát részben Bécsben, részben pedig Németország nevezetesebb intézményeiben tökéletesítette. 1806-tól Magyarországon gyógyít. Zsuzsanna nemes Zsoldos Károly felesége lett. Otthonukat a Gömör vármegyei Runyán rendezték be.³⁶

1772-ben teológiai professzort kerestek a sárospataki kollégiumba. Az egyházkerület szavazati többsége alapján 1773-ban a sárospataki kollégium teológiai tanárának választotta. Hivatalát még ugyanezen esztendő március havában foglalta el a *De praecipuis causis crescentis in dies irreverentiae erga religionem christianam* című értekezésével.³⁷ Ebben az időben (1771-től) a kollégiumban négy tanár oktatott.³⁸ Tanártársai voltak Szentessy János (1735–1781),³⁹ Szentgyörgyi István (1736–1799),⁴⁰

³³ ZOVÁNYI (1977), 448.

³⁴ Uo.

³⁵ MOKOS (1892/11.22.), 526.

³⁶ MOKOS (1892/11.25.), 566.

³⁷ ZOVÁNYI (1977), 448.

³⁸ KAZINCZY Ferenc (2009): *Pályám emlékezete*. Debrecen, Egyetemi Kiadó. 924.

³⁹ Sárospatakon született 1735-ben, és itt is halt meg 1781-ben. Tanulmányait Patakon, majd a franekeri egyetemen végezte. 1763-ban Rimaszombaton rektor, majd három év múlva lelkész Bükkaranyoson, a következő évben pedig már Sárospatakon tanár. Forrás: ZOVÁNYI (1977), 592.

⁴⁰ 1736-ban született Aszalón, ahol tanulmányait is kezdte. Majd Rimaszombaton és Sárospatakon folytatta tanulmányait. Tanulmányai befejezése után volt köztanító, könyvtárnok Sárospatakon, lelkipásztor Nemesbikken, majd 1767-től rendes tanár Sárospatakon. 1797-ben vonult nyugdíjba, és 1799-ben Sárospatakon halt meg. Forrás: ZOVÁNYI (1977), 592.

Szathmáry Paksi Mihály (1715–1778),⁴¹ Szilágyi Márton (1748–1790)⁴² és Szilágyi Sámuel (1719–1785).⁴³

Őri Fülep Gábor tanári pályája és tevékenysége során nyolc alkalommal töltötte be az iskola rektor-professzori tisztségét. A kollégium levéltárában fennmaradt levelei alapján a rektor-professzori tevékenységébe is betekintést nyerhetünk. Ez az elnevezés manapság már egészen mást jelent, mint a korábbi vagy az általunk tárgyalt századokban. A pataki kollégium professzorai a tanítás, publikálás, önálló kötetek kiadása, jegyzetek megjelentetése mellett munkaköri kötelességet, a napi ügymenetekben való részvételt is szívesen vállaltak. Hogy az iskola működéséből mindnyájan egyformán kivegyék részüket, ezt a tisztséget általában vetésforgó rendszerben, egy-egy évig vállalták, illetve töltötték be. Ennek a tisztségnek a betöltése sok teherrel járt, ezért „Ki ezeknek meg akar felelni, két kelléssel okvetlenül kell bírnia; először: a sokoldalúság szép istenadományával, másodsor: megtörhetlen kötelességérzettel.”⁴⁴ Ennek a hivatalnak számos eleme volt. Többek között a kollégium ügyeinek intézése, kapcsolattartás levelezés és személyes találkozások révén az egyházkerület vezetésével, a kollégium főgondnokával, az egyházkerület espereseivel. Professzorsága idején, amikor a közigazgatói tisztséget is betöltötte – amit vélhetően már megválasztását követően is mindjárt megtett –, feladatköre szerteágazó volt. A Kollégium ebben az időben teremhiánnyal küszködött. Nagyon sokat fáradozott, hogy legalább még két teremmel bővíthessen az intézmény,⁴⁵

⁴¹ Tanára és egyben kollégája is volt.

⁴² Piskárosi Szilágyi Márton, 1748-ban született Debrecenben, 1790-ben halt meg Deteken. Debreceni és külföldi tanulmányai után sárospataki tanár 1773-tól egészen haláláig. Tanított fizikát, matematikát, filozófiát és természetrajzot. Testvére volt Őri Fülep Gábor feleségének, Annának. Forrás: SZINNYEI József (1909): *Magyar írók élete és munkái*. Budapest. 910–911.

⁴³ Piskárosi Szilágyi Sámuel, 1719-ben született Debrecenben, 1785-ben halt meg Hegyközkorácsiban. Tanult Debrecenben, Pozsonyban. Külföldön megfordult több svájci egyetemen, majd hallgatója volt a leideni, franekeri, utrechti és berni egyetemeknek is. 1742-ben tért haza. Dolgozott a debreceni teológián, majd 1758-ban az itteni egyházkerület főjegyzőjévé választotta. E tisztségéről lemondva, gyülekezeti lelkészi állásokat vállalt. 1766-ban püspökké választották, illetve Debrecenben lett lelkész. 1772-ben szélütés érte. Hét év múlva lemondott lelkészi állásáról. Forrás: ZOVÁNYI (1977), 605.

⁴⁴ EMÖDY Dániel (1866): Emlébeszéd ... 1866. július hó 8-dikán, In: *Zsarnói Zsarnay Lajos szuperintendens emlékezete*. Sárospatak, Forster R. 44.

⁴⁵ SRKTGyLt. A.XV.5226.

hogy a professzorok számára legyen elegendő helyiség az órák megtartására. A tanárok, diákok minden ügye, a lakhatások megoldása, az iskola anyagi és egyéb ügyei mellett még a pataki gyülekezet gondját is felvette időnként.⁴⁶

Pataki pályafutása idején jelentős mértékben vette ki részét a cseh-morva misszió munkálataiból, miután a Türelmi Rendelet új lehetőséget biztosított a régtől fogva elnyomásban és emigrációban szenvedő cseh-morva protestánsok számára. 1782-t követően több alkalommal kapott meghívást gyülekezeti szolgálatra.⁴⁷ Ő azonban maradt a kollégiumban, ahol a püspök szavai szerint sokkal nagyobb haszna van, mivel több gyülekezet lelkészét nevelhette ki, s ezzel több gyülekezetnek segíthetett, mint egyetlen gyülekezet élén.⁴⁸

Családi életében nehéz megpróbáltatások érték. Többször számolt be arról, hogy részben ő, részben gyermekei betegedtek meg. 1783-ban arról írt, hogy fogy az ereje, s hogy tíz napon keresztül beteg volt.⁴⁹ 1786. augusztus 31-én pedig arról volt kénytelen írni, hogy az egyik kisfia korábban elkapta a himlőt, ami aztán mind a négy gyereket megfertőzte, s a két kisebb tíz nap leforgása alatt meg is halt. Feleségének és neki nagyon sok fájdalommal, nehézséggel járó időszak volt ez, ő maga sok mindennel elmaradt.⁵⁰

Mint tanárról a vélemények megoszlottak. Kollégái, lelkésztársai tisztelték és elismerték mint tanárt, mint lelkészt, s nem utolsósorban rendkívüli elismertségnek örvendett irodalmi munkássága miatt. Az általa tanított diákok közül csak Kazinczy Ferenc visszaemlékezésében találtam utalást arra, hogy ő miként értékelte Őri tanári személyiségét.⁵¹

Kazinczy Ferenc a *Pályám emlékezete* című művében többször is negatívan fogalmazott róla. Ehhez azonban tudnunk kell, hogy maga Kazinczy sem volt könnyű természetű ember. Rendkívül érzékeny személyiség volt, különösen a saját személyét és munkáját illetően. Negatív véleményének kialakulása Őriről fokozatosan formálódott, ami egészen odáig vezetett, hogy már nem is igen fordult hozzá mint professzorhoz, ha

⁴⁶ SRKTGyLt. A.XV.5227.; SRKTGyLt. A.XV.5156.

⁴⁷ SRKTGyLt. A.XIX.6864.; SRKTGyLt. A.XIX.7021.; SRKTGyLt. A.XIX.7042.

⁴⁸ SRKTGyLt. A.XIX.6864.

⁴⁹ SRKTGyLt. A.XIX.7042.

⁵⁰ SRKTGyLt. A.XXI.7799.

⁵¹ KAZINCZY (2009).

valamire szüksége volt, sőt a későbbiekben hazugnak is nevezte, s olyannak, aki jól tud szimulálni. Nyilván nagyon szélsőséges ez a jellemzés. Ehhez azonban tudnunk kell, hogy Kazinczy már diákként is ki akart tűnni társai közül, ezért olyan dolgokba is belefogott, mint például német munkák fordításai, ami nem feltétlenül tartozott tanulmányaihoz. S mivel Őri úgy vélte, hogy inkább a tanulással kellene foglalkozzon, illetve könnyedebb munkákkal kellene kezdje a fordítást, ő megharagudott rá. Majd újabb hasonló esetek vezettek oda, ami túlzó megállapításokra ragadták Kazinczyt.⁵²

Az 1792-ben megválasztott Szathmári Paksi Ábrahám szélütést kapott, aminek következtében mozgásképtelenné vált, ezáltal püspöki hivatalát sem tudta megfelelően ellátni. S bár két év múlva kilátásba helyezte lemondását, az nem történt meg. 1797-ben egy orvosból és egy lelkészből⁵³ álló bizottság megállapította munkaképtelenségét. Remény a felépülésére nem volt, ezért a borsodi esperes⁵⁴ javaslatára egy püspökválasztáshoz hasonló folyamat vette kezdetét, aminek végeredményeként coadjutor szuperintendens került a hivatalban lévő püspök mellé. Az esperes javaslata kiterjedt a felszentelt papokra, illetve a nagyobb iskolai tanítókra. Ez utóbbiak számára a püspökválasztásra való jelölés, illetve a megválasztásuknak a lehetősége ritkaságszámba ment.⁵⁵ Ennek ellenére a szavazás eredménye önmagáért beszélt. Mielőtt azonban a szavazás elindult volna, az a megegyezés született, hogy akit most többséggel megválasztanak, Szathmáry püspök halála után újabb szavazás kiírása nélkül tölti be a püspöki tisztet. 1797. július 6-án a sárospataki parókián összesítették a szavazatokat. 368-ból 340 szavazatot Őri Fülep Gábor, a sárospataki kollégium professzora kapott,⁵⁶ ezáltal ő lett a Tiszáninneri Református Egyházkerület helyettes szuperintendense.⁵⁷ Még ugyanabban az évben hivatalába iktatták azzal a kitételrel, hogy amíg Szathmáry Paksi Ábrahám él, mint „...coadjutor vagy vicarius superintendens nevezet alatt az egész hivatalt viselné, halála történvén pedig, nem tsak terhe, hanem egész jövedelme s titulussa is reája által menne”.⁵⁸ Mielőtt beiktatták ebbe a

⁵² KAZINCZY (2009), 393, 933.

⁵³ Igaz Sámuel.

⁵⁴ Szóke Ferenc.

⁵⁵ UGRAI János (2017): *A Tiszáninneri Református Egyházkerület története*. Sárospatak, Hernád Kiadó. 53.

⁵⁶ ZOVÁNYI (1977), 448.; UGRAI (2017), 53.

⁵⁷ ZOVÁNYI (1977), 448.

⁵⁸ MOKOS (SL 1892/11.23.), 526.

felelősségteljes hivatalba, fontosnak tartotta leszögezni, hogy ő csupán próbaidőre vállalja, és ha egy-két év múlva alkalmatlannak találja magát, akkor visszalép. Ez „meghallgattatott ugyan, de nem protocolláltatott – a parochiáról a templomba bémentek és annak közepére kiállított és akkori generális notarius tisztelendő Szőke Ferenc által megeskettetett és letérdepelvén, a négy t. t. esperesek kezeiknek fejére való tétettetése által felszenteltetett és még az napon tartott sessioban székébe is beültetett”.⁵⁹

1799-ben meghalt Szathmári Paksi Ábrahám, így ő lett a Tiszáninneri Református Egyházkerület püspöke. Ezt a nehéz és sok teherrel járó tisztséget és feladatkört egészen haláláig, 1823-ig töltötte be. „Nemes Borsod Vármegyében Sz. Péteren, betses életének 86-ik Esztendejében Fő Tisztelendő Őri Fülep Gábor a Tiszán innen való Ref. Eklésiáknak érdemes Superintendense meg halt.”⁶⁰

Püspöki éve alatt számos nagyobb volumenű esemény történt. Az egyik ilyen volt a nagyobb egyházmegyék, mint Abaúj, Borsod-Gömör-Kishont és Zemplén határainak az átrendezése, felosztása.⁶¹ Az addigi négy helyett, hét egyházmegyét, vagyis hét esperességet alakítottak ki. A döntés különösen az abaúji és a borsodi esperesek részéről heves ellenállást váltott ki, hiszen ez a lépés számukra több szempontból is hátrányt jelentett.⁶² Egyrészt csökkentette befolyási övezetüket, korlátozta hatalmukat, másrészt pedig fontosabbá tette a püspöki és főgondnoki tisztséget.⁶³ Minden ellenállás ellenére a felosztást Őri keresztülvitte. Az újonnan kialakított megyékbe elrendelte az új esperesek megválasztását, akiket megválasztásuk után fel is szentelt.⁶⁴

Ezentúl a főgondnokkal, az esperesekkel folytatott levelezéséből kiderül, hogy püspöki éve nem voltak mentesek a nehézségektől és problémáktól.⁶⁵

Őri Fülep Gábor rendkívül művelt és elismert professzor volt. Termékeny író, amiről publikációinak sokasága tanúskodik. Írásai mellett megemlítendőek nagy

⁵⁹ Uo.

⁶⁰ Tudományos Gyűjtemény 1823/9. évf., Petrózai Trattner János Tamás betűivel és költségével. Pest, 1823. 120.

⁶¹ SRKTGyLt. A.XXII.10,223.

⁶² DIENES Dénes – UGRAI János (2020): *A Sárospataki Református Kollégium története*. Sárospatak, Hernád. 76.

⁶³ UGRAI (2020), 76.

⁶⁴ MOKOS (1892/11.25.), 564–565.

⁶⁵ SRKTGyLt. A.XXIX.10,920.; SRKTGyLt. A.XXXII.12,469.

terjedelmű fordításai is. Munkásságával messze kiemelkedett pataki kortárs professzor társai közül. Rengeteg önálló munkája, illetve fordítása jelent meg. A források sok esetben eltérő adatokat közölnek műveivel kapcsolatban. Vannak, akik több, míg mások kevesebb mű megalkotását fűzik nevéhez. Művei egy részét latin nyelven írta, nagy részét azonban magyarul.⁶⁶

Felhasznált irodalom:

- DIENES Dénes – UGRAI János (2020): *A Sárospataki Református Kollégium története*. Sárospatak, Hernád.
- EMÖDY Dániel (1866): Emlékbeszéd ... 1866. július hó 8-dikán, In: *Zsarnói Zsarnay Lajos szuperintendens emlékezete*. Sárospatak, Forster R.
- KAZINCZY Ferenc (2009): *Pályám emlékezete*. Debrecen, Egyetemi Kiadó.
- KONCZ Sándor (1981): A filozófia és a teológia oktatása 1703–1849 között, In: A Tiszáninneni Református Egyházkerület Elnökség (szerk.): *A Sárospataki Református Kollégium*. Budapest, Ref. Zsinati Iroda Sajtóosztálya.
- MOKOS Gyula (1892): Adalékok a tiszáninneni ref. püspökök életéhez, In: *Sárospataki Lapok*. 11. 8. 146–147.
- TÓTH Péter (2017): *A reformáció Sajószentpéteren a XVI-XVII. században*. Sajószentpéter, Sajószentpéter Város Önkormányzat.
- TUDOMÁNYOS GYŰJTEMÉNY 1823/9. évf., Petrózai Trattner János Tamás betűivel és költségével, Pest.
- UGRAI János (2017): *A Tiszáninneni Református Egyházkerület története*. Sárospatak, Hernád.
- (2020): Szervezeti változások – a püspöki hatalom körvonalazódása, In: DIENES Dénes – UGRAI János (szerk.): *A Sárospataki Református Kollégium története*. Sárospatak, Hernád.
- ZOVÁNYI Jenő (1977): *Magyarországi protestáns egyháztörténelmi lexikon*. Budapest, MRE Zsinati Irodájának Sajtóosztálya.

⁶⁶ Ugrai (2017), 190–201.

Internetes források:

MAGYAR HÍRMONDÓ 1792. II.

https://adt.arcanum.com/hu/view/MagyarHirmondo_02_1792_2/?pg=654&layout=s
(utolsó letöltés dátuma: 2022.01.26.)

UGRAI János (2017): A peregrináció forgandó: a kései peregrináció arányai és árnyai – a sárospataki példa, In: *Gerundium*. 8. 1.

<https://ojs.lib.unideb.hu/gerundium/article/view/1346/1353>. (utolsó letöltés dátuma: 2021.12.15.).

Levéltári források:

A Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei Levéltára. Jelzetek:

A.XV.5226.; A.XV.5227.; A.XV.5156.; XIX.6864.; A.XIX.7021.; A.XIX.7042.; A.XIX.6864.;
A.XIX.7042.; A.XXI.7799.; A.XXII.10,223.; A.XXIX.10,920.; A.XXXII.12,469.

FÜGGELÉK

Munkái:

1. *Specimen academicum occupatum in illustranda pericopa 1 Samuel 2,1–10. quod praeside Hermanno Venema in academia Franeckerana theologiae doctoris et professoris P. O. publice defendit Gabr. Fülöp de F. Ör nobilib Hungarus*. Franequerae, 1763.

2. *Specimen inangurale theol. inquirens in nescum vaticiniorum veteris testamenti Messiam et bona temporaria una serie Sistentium, quod sine praeside pro consequendis in theologia doctoratus honoribus publice defendit Gabr. Fülöp de F. Ör*. Trajecti ad Rhenum, 1765.

3. *Halotti elmélkedés Szemere László felett*. Kassa, 1787.

4. *Codex legum ecclesiasticarum in rationem utrarumque evangelicarum confessionum in Polonia*. Pozsony, 1791.

5. *Halotti elmélkedés, melyel néhai... Faji Fay Mária ifjú asszonynak, Nagyréti Réti Darvas János ur néhai kedves házas társának, utolsó tisztességet kívánt tenni... Szalán, 1792 böjt-elő havának 12. napján*. Kassa, 1792.

6. *Az olvasás gyakorlására rendeltetett könyvnek második része... a nemzeti iskolákban*. Buda, 1792 (1796, 1801, 1808, 1814, 1823 és 1847).

7. *A. B. C. könyvecske a magyar falusi iskolák számára.* Buda, 1793 (Buda: 1795, 1800, 1809, 1831, 1845 és új, jobbitott kiadás: 1852. Ezekon kívül még számos kiadása jelent meg, mind névtelenül. Ugyanez a tót falusi iskolák számára. Budán, 1835, magyar és tót szöveggel).

8. *Namenbüchlein zum Gebrauche der Nationalschulen im Königreich Ungarn in dessen Kronländern auf dem Lande.* Buda, 1798.

9. *Haller Albertnek a kijelentett vallást Voltér és más némely... hitetlenkedők ellen védelmező levelei.* Németből fordítva; Kassa, 1798–99. Két kötet.

10. *A menyország itt a földön.* Kassa, 1806 (ifjúsági irat, Salzmann után).

11. *A tokaji bornak természetéről, szűréséről és forrásáról.* Dercsényi János latin munkája után magyarul Ö. F. G. Kassa, é. n.

Fordításai:

1. Piktét Benedek:⁶⁷ *Keresztyén erkölcsi tudomány, avagy a szent és kegyes életnek mestersége.* 1–3. szakasz. Fordította: Felső-Őri Fülep Gábor. Wéber Simon Péter költségével és betűivel. Pozsony, 1788–1789.

2. Piktét Benedek: *A vallást mindegynek tartó emberek értelmének megvizsgálata.* Fordította: Felső-Őri Fülep Gábor. Wéber Simon Péter költségével és betűivel. Pozsony, 1791.

3. Piktét Benedek: *A nyomorúságokban levőknek keresztyéni vigasztalásaik.* Fordította: Felső-Őri Fülep Gábor. Wéber Simon Péter költségével és betűivel. Pozsony, 1791.

4. Piktét Benedek: *Egy kegyes hallgatónak a maga lelkipásztorával való istenes beszélgetései.* Fordította: Felső-Őri Fülep Gábor. Wéber Simon Péter költségével és betűivel. Pozsony, 1790.

5. Zimmermann János György: *A nemzeti büszkeségről.* A' negyedik nyomtatás szerint fordította Őri Filep Gábor. Pozsonyban, Wéber Simon Péter betűivel, 1792.⁶⁸

6. Baudrand Ferenc: *Kegyesség segítő keresztyén erkölcsi elmélkedések.* Baudrand Frantz apátúr készített, és most a német fordítás szerint magyar nyelven ki-adott Őri Fülep Gábor. Pozsonyban, Wéber Simon Péter betűivel, 1795.

7. Haller Albert: *Uzong, napkeleti történet.* Haller Albert német nyelvű művének fordítása. Pozsony, 1792.

8. Mason, John: *A magunk meg-esméréséről.* Készítette MASON János Tudós Anglus. Magyarul ki adta F. Őri Fülep Gábor. Posenban Wéber Simon Péter betűivel, 1792. 8-ad rétt.

⁶⁷ Pictet, Benedict: a genfi akadémia Szentírás Magyar professzora és a genfi gyülekezet lelkipásztora

⁶⁸ *Magyar Hírmondó* 1792. II. 647.

https://adt.arcanum.com/hu/view/MagyarHirmondo_02_1792_2/?pg=654&layout=s
(utolsó letöltés dátuma: 2022.01.26.).